तु हीनं स्यादासनं षड़भिरङ्गुलैः । पेचकस्त्र्यङ्गुला-
यामोलम्बत्वेनाङ्गुलत्रयम् । विंशत्यङ्गुलमानाहे भवेत् पु-
च्छोयथागमम् । प्रान्तपादक्रमेणैव तथायामेऽङ्गुलत्रयम् ।
दैर्घ्येण तु स विज्ञेयो भूमेरष्टाङ्गुलोच्छ्रितः । इदं बाल-
धिमानं तु मन्दस्य परिकीर्त्तितम् । सार्द्धद्व्यरत्निके मूले
अपरे संप्रकीर्त्तिते । उदरे चातिमात्रं स्यान्मेढ्रं हस्तद्वया-
यतम् । विंशत्यङ्गुलमानाहे कृष्णच्छायं सदा भवेत् । पञ्च
चत्वारि च त्रीणि अङ्गुलानि नखाः क्रमात् । आपाण्डु वि-
वराः कुन्दाभासाश्चापरपादयोः । अनेनैव तु मानेन गात्र-
पादसमाश्रयाः । नखा मन्दस्य विज्ञेयाश्चरणाश्च कचा-
बिलाः । अतिस्थूलः पृथुत्वेन सार्द्धहस्ताधिकः करः । अर-
त्निकं वा, दैर्घ्येण प्रमाणं गात्रयोरपि । उरोमणि
स्तथा ज्ञेयोरत्निमात्रोऽतिमांसलः । विंशत्यङ्गुलमानस्तु
अन्तर्गलमणिर्भवेत् । अनेनैव हि मानेन वातकुम्भः
प्रकीर्त्तितः । एते प्रशस्ता मन्दस्य भूनाथ ! कथितास्तव ।
नोक्ता ये तेऽपि भद्रस्य विज्ञेयाः समलक्षणाः । मृगस्य
साम्प्रतं वक्ष्ये प्रदेशान् लक्षणान्वितान् । त्र्यङ्गुलं पुष्करं
तस्य त्र्यङ्गुले श्रोतसी तथा । अङ्गुलानि च चत्वारि
कीर्त्तितास्तस्य चाङ्गुलाः । तनुः करः त्र्यरत्निःस्या-
दानाहे सार्द्धरत्निकः । बाहित्यात् पुष्करं याव
न्मानं सद्भिरुदाहृतम् । तथा तनुतरौ दन्तौ दीर्घ्ये
सार्द्धद्व्यरत्निकौ । ह्रस्वौ च मस्तकौ स्यातान्तयोः सप्त-
दशाङ्गुलौ । प्रतिमानं तथा ज्ञेयं निम्नं पञ्चदशा-
ङ्गुलम् । द्व्यङ्गुलं चिबुकं तस्मादधरस्तु षड़ङ्गुलः ।
अष्टादशाङ्गुलानाहे सृक्कणी तु षड़ङ्गुले । स्याता-
मङ्गुलविंशत्यौ कपोलौ निम्नमध्यगौ । कटौ द्व्यङ्गुमानौ
तु निर्याणे चतुरङ्गुले । नेत्रे चापि तथा स्यातान्निष्प्रभे स्थू-
लतारके । नातिव्यक्तं समांसं स्याद्वातकुम्भं दशाङ्गुलम् ।
गर्त्ताकारञ्च निम्नं च कटकुम्भं तथैव तु । अष्टाङ्गुलान्तरं
कुम्भ आयामे षोड़शाङ्गुलः । विंशत्यङ्गुलकौ कर्णौ स्तब्धौ रूक्षौ
च वर्त्तुलौ । षण्णवत्यङ्गुलानाहा आयामे षोड़शाङ्गुला ।
ग्रीवा मृगस्य विज्ञेया करालमासनं भवेत् । सार्द्धद्व्यरत्नि-
कायामः कुब्जतुङ्गोऽतिमात्रया । वंशोमृगस्य विज्ञेयो निम्न-
तल्पनिभप्रभः । स्थूलास्थि विषमं निम्नं पुच्छमध्यर्द्धरत्नि-
कम् । आसनेन समं चैव मृगस्य पश्चिमासनम् । पञ्चाङ्गु-
लस्तु विज्ञेयः पेचकोगुदसंसृतः । कचाग्रन्थिसमाकीर्णः
स्थूलोह्रस्वश्च बालधिः । अपरापादपार्ष्णिभ्यां हस्त-
मात्रसमुच्छ्रयः । दीर्घतनुरुहच्छन्नोद्विसप्तत्यङ्गुलायतः ।

तत्प्रमाणे तथा गात्रे चिपिटे चापि निष्प्रभे । चरणाश्च गत-
च्छायैश्चतुस्त्रिद्व्यङ्गुलैर्नखैः । संयुक्ताःस्फुटिता निम्ना माने-
नाष्टादशाङ्गुलाः । एतदुद्देशमात्रेण कथितं मृगलक्षणम् ।
अतःपरं प्रवक्ष्यामि तेषां बलपरीक्षणम् । गजा न बलहीनेन
सुरूपेणापि शोभनाः गुणेष्वपि बलं श्रेष्ठं तत् परीक्षीत
पण्डितः । शरीरान्तर्गतः प्राणो बलशब्देन कीर्त्त्यते । क्रियते
वारणस्याथ तस्योपायैः परीक्षणम् । जाम्बूनदस्य ताम्रस्य
पलानां रजतस्य वा । अष्टादशसहस्राणि युक्त्या सं-
गृह्य वेगवान् । दशयोजनमध्वानं गच्छति श्रमवर्जितः ।
यो गजो गजमध्ये तु स उत्तमबलः स्मृतः । यश्चतुर्दश-
साहस्रभारमादाय गच्छति । सप्तयोजनमध्वानं स मध्य-
मबलोमतः । दशसाहस्रिकं भारं गृहीत्वा पञ्चयोजनम् ।
अध्वानं योहि संयाति स हीनबल उच्यते । सत्रिभा-
गद्विहस्तेन परिणाहेन संयुतम् । चतुर्हस्तनिखातं तु
योभिनत्त्युत्तमोहि सः । अथ वोत्पाटयेद्वापि बलेन
महता युतः । सार्द्धत्रिहस्तखातन्तु सप्तहस्तोच्छ्रितं
तथा । पञ्चाशदङ्गुलीकेन परिणाहेन संयुतम् । भिनत्ति
योगजः शीघ्रं क्षिपत्युद्धृत्य वा पुनः । स गजानान्तु
सर्वेषां मध्ये मध्यबलो मतः । हस्तत्रयनिखातन्तु
षड्हस्तोच्छ्रयमेव वा । युक्तं स्थूलतया चैव पूर्वसं-
ख्यार्द्धमात्रया । भिनत्ति हेलया यस्तु उत्खातं वा क-
रोति वा । स्तम्भं कुञ्जरमध्ये तु स हीनबल उच्यते । गु-
रुत्वं च यतः श्रेष्ठं गुरुत्वादधिकं बलम् । बलादभ्यधिकं
सत्वं तस्मात्सत्वं निरूपयेत् । शुद्धस्फटितसङ्काशं सत्वं हृदि
शरीरिणाम् । दुर्लक्ष्यं विद्यते सम्यगुपायैस्तद्धि लक्षयेत् ।
सुप्रशस्ते दिने लग्ने गजोगैरिकमण्डितः । कर्णे
चामरशङ्खादिमुखाभरणभूषितः । पादान्दोलनसंजात-
घण्टारवनिभस्वनः । आरोहककरास्फालकृतोत्साहोन्नता
ननः । अत्यन्तं ढोकयेच्छीघ्रं पार्श्वकोलाहलाकुलः ।
वेगोत्थानकृतास्फोटदन्तसंघट्टमर्दनैः । कृतां कामपि न हस्तस्य
वेदनां यो न मन्यते । यो हि मदैःकृतास्फालैः स्वकटं
भर्त्तुमिच्छति । नापसर्पति भीत्यानोप्रतियातं रणात् क्वचित् ।
कण्ठगर्जितनादेन परिपूरितदिग्मुखः । निवर्त्त्यते च
दुःखेन स भवेत् सत्ववान् गजः । प त्यश्वसमूहं वा
गजमालातिभीषणम् । रागोत्थानसमुद्भूतगम्भीरकल-
हाकुलम् । उत्थाय समरे गच्छेद्रोषरञ्जितलोचनः ।
दन्तदारणरागेण प्रतिनागकृतेक्षणः । प्रसारितैरतिस्तब्धै-
र्निःशङ्कं कर्णपल्लवैः । यो गच्छत्यतिवेगेन स भवेत् सत्ववान्-